

РОЗДІЛ 9. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ НА РИНКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SOFTWARE OF TARIFF POLICY ON THE MARKET OF HOUSING AND MUNICIPAL SERVICES OF UKRAINE

У статті розглянуто особливості обліково-аналітичного забезпечення створення тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг України. Обґрунтовано потребу у створенні ефективної обліково-аналітичної системи, яка забезпечить прозоре та гнучке ціноутворення на ринку житлово-комунальних послуг України та додасть можливостей контролю за якістю послуг як безпосередньо споживачам, так і органам місцевого самоврядування. Наведено модель організації інформаційного забезпечення створення тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг як систему вхідної обліково-аналітичної інформації та вихідної контролюючої звітності з метою контролю якості послуг. Сформовано алгоритм погодження тарифів органами місцевого самоврядування. Запропоновано математичні моделі оптимізації витрат під час ціноутворення на ринку житлово-комунальних послуг для потреб управління підприємством на ринку та контролю з боку органів влади.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, тарифна політика, ринок житлово-комунальних послуг, математичні моделі оптимізації витрат, управління підприємством.

В статье рассмотрены особенности учетно-аналитического обеспечения создания тарифной политики на рынке жилищно-коммунальных услуг Украины. Обусловлена потребность в создании эффективной учетно-аналитической системы, которая обеспечит прозрачное и гибкое ценообразование на рынке жилищно-коммунальных услуг Украины и добавит возможностей контроля за качеством услуг как непосредственно потребителям, так и органам местного самоуправления. Представлена модель организации информационного обеспечения создания тарифной политики на рынке жилищно-коммунальных услуг как систему входной учетно-аналитической информации и выходной контролирующей отчетности с целью контроля качества услуг. Создан алгоритм утверждения тарифов органами местного самоуправления. Предложены математические модели оптимизации расходов при ценообразовании на рынке жилищно-коммунальных услуг для целей управления предприятием на рынке и контроля со стороны органов власти.

Ключевые слова: учетная информация, учетно-аналитическое обеспечение, тарифная политика, рынок жилищно-коммунальных услуг, управление предприятием.

УДК 657.62:338.46

Головчак Г.В.

к.е.н., асистент кафедри обліку і аудиту Львівський національний університет імені Івана Франка

Юрченко О.Б.

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Львівський національний університет імені Івана Франка

The article deals with the features of accounting and analytical software for the creation of tariff policy in the housing and communal services market in Ukraine. The necessity of creating an effective accounting and analytical system, which will provide transparent and flexible pricing in the market of housing and communal services of Ukraine, will be substantiated and will provide opportunities to control the quality of services both directly to consumers and local self-government bodies. Elimination of monopoly and transition in the communal sphere to market competitive relations will improve the quality of housing and communal services. To perform these services, the municipality will hire those organizations that will perform the required work at a price close to the public expense. Information flows that are relevant to a specific entity are quite diverse. However, a large part of them is formed in the accounting system. Thus, accounting and analytical software has system features, namely: integrity, multidimensionality, the presence of direct and inverse relationships, structure, hierarchy, interconnection with the external environment, etc. At the same time accounting and analytical software is a subsystem of a larger enterprise management system. The tariff for services for the maintenance of buildings, buildings and adjoining territories is the aggregate cost of providing such services, calculated on the basis of economically justified standard costs, taking into account planned profit and value added tax or single tax. The analysis is carried out by the economic units of the enterprise, but also employees of technical, technological and other services are involved in carrying out analytical work. The model of the organization of the information provision of the creation of tariff policy in the housing and communal services market as a system of incoming accounting and analytical information and initial monitoring reports for the purpose of quality control of services is presented. The mathematical models of cost optimization at pricing in the housing and communal services market for the needs of enterprise management in the market and control by the authorities are proposed.

Key words: accounting and analytical software, tariff policy, housing and communal services market, mathematical models of cost optimization, enterprise management.

Постановка проблеми. Для належного оцінювання наслідків реформування системи оплати послуг житлово-комунальних підприємств варто враховувати як їхню соціальну прийнятність, так і економічну доцільність. Тарифна політика на ринку житлово-комунальних послуг зазнає складної динаміки. Вона тісно пов'язана з господарським механізмом функціонування ринку, системою регулювання відносин на ньому, відносинами ринку житлово-комунальних послуг із місцевим та державним бюджетами, постачальниками ресур-

сів, взаєморозрахунками з ними і споживачами послуг. Саме тому виникає потреба у якісному обліково-аналітичному забезпеченні прийняття рішень щодо тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досвід європейських держав, що здійснювали реформування житлово-комунального господарства, доводить, що суттєву роль у побудові тарифів відіграє належним чином сформоване обліково-аналітичне забезпечення формування

тарифів. Над питаннями обліково-аналітичного забезпечення формування тарифів на послуги жилого-комунального господарства тривалий час працюють такі науковці, як В. Полуянов, Г. Філатова, Н. Гура, В. Інякін, А. Савенко, Л. Кравцова, Т. Качала, Г. Крамаренко, А. Орлов, В. Павлюк, Р. Сиротяк, В. Скриль, Г. Семчук, М. Руль, Г. Філюк, Г. Ряховська, О. Румянцева, В. Сахаєв. Не применшуючи значення внеску в науку вказаних дослідників, слід відмітити недостатність комплексних досліджень проблем формування тарифів на житлово-комунальні послуги, зокрема, невирішеним залишається питання формування обліково-аналітичного забезпечення побудови тарифів на послуги житлово-комунального господарства.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу формування обліково-аналітичного забезпечення побудови тарифів на послуги житлово-комунального господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід до ринкових механізмів регулювання економіки України спонукає до реформування системи оплати за житлово-комунальні послуги. Як відомо, за такі послуги можна оплачувати частково чи повністю за рахунок оподаткування або ж за рахунок стягування податків зі споживача. Хоча перший спосіб на побутовому рівні сприймається як безкоштовний і був вигідний для муніципальних керівних органів у період функціонування адміністративної економіки, в теперішніх умовах формування ринкових відносин між суб'єктами господарювання він стає все менш ефективним.

Монопольне становище організацій, що надають послуги як з управління, так і з обслуговування житлового фонду, приводить до високих витрат на обслуговування споживачів. Відсутність ринкової конкуренції не спонукає ці організації до пошуку способів зниження експлуатаційних витрат і вартості житла, тому ціни, що формуються, залишаються вищими за допустимий рівень. А це непосильним тягарем відбивається на бюджеті міста, села чи територіальної громади.

Ліквідація монополізму і перехід у комунальній сфері до ринкових конкурентних відносин поліпшить якість житлово-комунальних послуг. Для виконання цих послуг муніципалітет найматиме ті організації, які виконуватимуть потрібні роботи за ціною, близькою до суспільно необхідних витрат. Широке залучення громадян до контролю за місцевими органами управління через оприлюднення звітів цих органів у пресі, радіо і телебаченні, вільне знайомство жителів із протоколами засідань муніципалітету зведе до мінімуму зловживання у цій сфері.

Тому актуальними є наукові дослідження, які стосуються перетворень у системі комунальних

органів країни, формування на ньому конкурентного середовища, децентралізації управління, усунення негнучких ієрархічних структур тощо. Серед основних завдань, які при цьому виникають, є розрахунок тарифів на житлово-комунальні послуги. Потрібні наукові розроблення, що стосуються не тільки загальних положень процесів цих перетворень, а й конкретних алгоритмів розрахунків, якими могли би скористатися муніципальні служби у своїй повсякденній роботі.

Зокрема, В. Чиж пропонує комплексний підхід до формування тарифної політики житлово-комунального господарства, заснований на поєднанні фінансових інтересів виробників послуг та їхніх споживачів на підставі планування, нормування, внутрішньогосподарського обліку та контролю витрат у встановленні тарифів на послуги. Вона зазначає, що «економічно обґрунтованим тарифом є об'єктивний рівень рівноважної ціни попиту та пропозиції. При цьому попит визначається в обсязі і якості послуг, підтвердженими можливостями місцевого бюджету і доходами середньої родини. В основу алгоритму формування тарифів входять також аудит витрат виробника послуг та визначення ціни для споживача» [1, с. 42]. А.Т. Строкань у своїй статті торкається проблем управління діяльністю міського житлово-комунального господарства та визнає, що «в умовах негнучкого механізму ціноутворення на послуги споживач позбавлений можливості вибору виробника послуг і економічного впливу на нього, упродовження відносин «замовник – підрядник» створює передумови для виникнення конкурентного середовища» [2, с. 38]. Зокрема, О. Коцюрба стверджує: «Щодо державного втручання як фактора впливу на житлово-комунальні тарифи, то воно здійснюється шляхом встановлення норм і тарифів, цільового фінансування та оподаткування» [3, с. 244]. Натомість І. Запатріна наголошує на тому, що «сьогодні неефективність тарифної політики у житлово-комунальній сфері не ставиться під сумнів жодним суб'єктом відносин на ринках, які є складниками житлово-комунальної сфери» [4, с. 66]. Погоджуємося з О. Саранюк, що «останніми роками в Україні зроблено чимало кроків для врегулювання питань тарифів у сфері житлово-комунального господарства, однак ситуація складається так, що на невідповідність очікуванням скаржаться не лише споживачі житлово-комунальних послуг, але і виробники. І якщо перші вважають, що тарифи надто високі, то виробники житлово-комунальних послуг заперечують це із посиланням на те, що тарифи не відшкодовують економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво» [5, с. 192].

Адаптація української економіки і житлово-комунального господарства до європейської економічної спільноти активізувала інтеграційні

процеси у нашій державі, підштовхнула суб'єктів господарювання шукати альтернативи підвищення конкурентоспроможності, формувати нові моделі управління, впроваджувати в свою діяльність сучасні інформаційні методи обробки економічної інформації з метою ефективного забезпечення управління господарською діяльністю на мікро- та макрорівнях.

Сьогодні наявна в Україні обліково-інформаційна система суб'єктів господарювання потребує змін, які б відповідали вимогам європейського економічного простору.

Як показує практика, причиною недосконалого аналізу економічно-господарської діяльності підприємств ринку житлово-комунальних послуг є відсутність гармонійно налагодженої інформаційної системи, яка би забезпечувала системний своєчасний збір інформації перед кінцевим формуванням фінансових показників, а також аналіз роботи окремих структурних підрозділів. Питання інформаційного забезпечення на етапах прийняття управлінських рішень, що уможлиблює досягнення результативності управління витратами, є особливо актуальними, що підтверджується працями науковців [6, с. 82; 7, с. 50; 8, с. 63]. Обґрунтованість та виваженість управлінських рішень стосовно оптимізації витрат житлово-комунальних підприємств (зокрема тих, що включаються до складу тарифів), значною мірою зумовлюються якістю інформаційного забезпечення користувачів-менеджерів, їх професійними знаннями та навичками використання економічної інформації в управлінській діяльності в межах своєї компетенції. Це вимагає створення такої інформаційної інфраструктури, яка була б адаптована до цільових управлінських потреб та враховувала особливості діяльності учасників ринку житлово-комунальних послуг.

Надання виробниками житлово-комунальних послуг на конкурентній основі передбачає, що ціна за ці послуги буде мінімально можливою, тобто близькою до суспільно необхідних витрат. На ціноутворення житлово-комунальних послуг мають вплив їхні характерні властивості, що полягають у незамінності та доступності послуг. Окреслені властивості проявляються в тому, що споживачі не можуть замінити, відмовитися або значно скоротити споживання послуг у зв'язку з підвищенням тарифів на них. Тому ціни на житлово-комунальні послуги не можуть бути інструментом регулювання попиту та пропозиції. Місцеві органи влади, яким належать комунальні підприємства та які затверджують тарифи на послуги, мають знаходити компроміс між інтересами виробників у підвищенні оплати за свої послуги та спроможністю споживачів сплатити за спожиті послуги.

Саме тому під час визначення вартості житлово-комунальних послуг варто перейти від без-

контрольно витратного до регульованого конкурентного ціноутворення [9, с. 135].

Інформаційні потоки, які мають стосунок до конкретного суб'єкта господарювання, досить різноманітні. Проте значна їхня частина формується в системі бухгалтерського обліку. Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення має ознаки системи, а саме: цілісність, багатовимірність, наявність прямих і зворотних зв'язків, структура, ієрархічність, взаємозв'язок із зовнішнім середовищем тощо. При цьому обліково-аналітичне забезпечення є підсистемою більшої системи управління підприємством. Вхідним потоком обліково-аналітичного забезпечення є інформація про факти господарювання, зафіксована в первинних документах та відображена на рахунках з використанням елементів методів обліку. Її частина обробляється в підсистемі бухгалтерського обліку. Через форми обліку, реєстри та звітність вона передається до підсистеми аналізу, в результаті чого на виході створюється інформація, необхідна для задоволення потреб управління підприємством. За допомогою каналів зворотного зв'язку об'єкт управління (підприємство) здійснює контроль за ефективністю господарювання та проводить відповідні коригування з метою контролю витрат. Взаємодія між елементами реалізується через канали зв'язку – форми обліку, реєстри, звітність. По каналах зв'язку надходить, обробляється та передається інформація в цих підсистемах [10, с. 84].

Обліково-аналітичне забезпечення тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг повинне надавати інформацію, що має ознаки якості, тобто її корисність повинна бути більша, ніж витрачені ресурси. Система якості в обліку і звітності є способом організації ефективної взаємодії керівних і виконавчих підрозділів і конкретних осіб, що беруть участь у створенні й забезпеченні функціонування обліково-аналітичної системи з метою надання їй властивостей, що забезпечують задоволення інформаційних запитів груп споживачів облікової інформації з мінімальним витрачанням ресурсів [11, с. 16].

Наявність на ринку житлово-комунальних послуг таких суб'єктів, як виробник послуг, виконавець послуг, постачальник, балансоутримувач, споживач, та встановлення меж товарних ринків теплової енергії та ринку централізованого водопостачання і водовідведення на рівні вводу в багатоквартирний будинок і ринку надання послуг централізованого опалення, централізованого постачання гарячої, холодної води та водовідведення від вводу в будинок до квартири індивідуального споживача. Все це ускладнює систему ціноутворення та визначення ринків, які підлягають державному регулюванню, і тих, які є конкурентними. Сфери водо-, теплопостачання та

водовідведення сьогодні умовно (а в сфері теплопостачання – законодавчо) розділені національним регулятором на ринок природних монополій та суміжних до них ринків, межею якого на етапі поставки є стіна будинку, і ринок комунальних послуг, який існує в межах будинку. Відповідно до такого розподілу розмежована і сфера впливу на ціноутворення ліцензіатів між національним регулятором та органами місцевого самоврядування. Тобто встановлення цін на послуги «до будинку» здійснює національна комісія, а на послуги «до квартири» – органи місцевого самоврядування [12, с. 195; 13, с. 170; 14, с. 205].

Тариф є грошовим вираженням витрат із надання житлово-комунальних послуг з урахуванням рентабельності, інвестиційної та інших складових частин, що визначаються згідно з методиками, розробленими Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики і комунальних послуг. Тариф на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій є сукупною вартістю надання таких послуг, розрахованою на основі економічно обґрунтованих нормативних витрат з урахуванням планового прибутку та податку на додану вартість або єдиного податку. Розрахунок тарифів регулюється Порядком формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, затвердженого Постановою КМУ від 1 червня 2011 р. за № 869, яким визначено механізм формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій [15]. Тариф на послуги розраховується окремо за кожним будинком залежно від запланованих кількісних показників послуг, що фактично повинні надаватися для забезпечення належного санітарно-гігієнічного, протипожежного, технічного стану будинків і споруд та прибудинкових територій з урахуванням переліку послуг згідно з додатком до цього Порядку. Повна планова собівартість включає нормативні економічно обґрунтовані витрати з операційної діяльності житлово-комунальних підприємств та їхні фінансові витрати. До складу повної планової собівартості житлово-комунальних послуг включаються виробнича собівартість, адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати. Витрати із здійснення капітальних вкладень, створення спеціальних резервних інвестиційних фондів, забезпечення прибутковості інвестованого капіталу включаються до тарифів на підставі затвердженої в установленому порядку програми розвитку територіальної громади або муніципалітету.

Житлово-комунальні підприємства, які виконують роботи та надають житлово-комунальні послуги, за результатами роботи у звітному періоді (квартал, рік) повинні провести економічний аналіз фактичних витрат щодо їх відповідності

економічно обґрунтованому рівню витрат та розміру діючих тарифів. За результатами проведеного економічного аналізу керівництвом приймається рішення про обґрунтованість чинних тарифів або необхідність їх перегляду (збільшення або зменшення) для усіх або окремих категорій споживачів. Житлово-комунальні підприємства щоквартально подають виконавчому органу місцевого самоврядування звіт про фактичну собівартість, рентабельність та рівень відшкодування споживачами вартості послуг. Крім цього, надається інформація про фактичні кількісні та якісні показники послуг у разі, якщо під час проведення економічного аналізу встановлено відхилення (збільшення або зменшення) більш ніж на 5% економічно обґрунтованого фактичного рівня витрат на виробництво/надання житлово-комунальної послуги від планових витрат, врахованих у чинному тарифі (з урахуванням отриманого протягом року відшкодування з відповідного місцевого бюджету різниці між встановленим розміром тарифу та економічно обґрунтованими витратами). Підставами для перегляду чинних тарифів є зміни ставок платежів, податків, мінімального рівня заробітної плати, ставок орендної плати, інших обов'язкових платежів і зборів, цін і тарифів на паливно-енергетичні ресурси, реагенти та інші матеріальні ресурси, значні зміни обсягів надання житлово-комунальних послуг тощо, які спричинили зміну економічно обґрунтованих витрат, на підставі яких був встановлений, більше ніж на 5 відсотків, у разі зміни організаційно-правової форма підприємства; у разі, якщо у місцевому бюджеті не передбачено видатків на відшкодування різниці між встановленим розміром тарифу на житлово-комунальну послугу та економічно обґрунтованими витратами на її надання; у разі, якщо затверджена в установленому порядку довгострокова цільова програма розвитку, технічного переоснащення суб'єкта господарювання, яка вимагає додаткових інвестицій; наявність інших об'єктивних факторів, які зумовлюють необхідність перегляду тарифів на житлово-комунальні послуги з метою приведення їх у відповідність до економічно обґрунтованих витрат, та є підставою подання письмової заяви органу виконавчої влади місцевого самоврядування щодо їх встановлення. При цьому виконавчий орган місцевого самоврядування упродовж 20 робочих днів проводить аналіз поданих документів і за необхідності запитує додаткові документи з обґрунтуванням такого запиту. У разі, якщо документи не відповідають визначеним вимогам, виконавчий орган місцевого самоврядування має право відмовити в розгляді документів та обґрунтовує в письмовій формі таку відмову. Після одержання повного пакета документів та внесення надавачем послуг необхідних змін до розрахунків упродовж 30 робочих днів з дати отримання документів виконавчий

орган місцевого самоврядування перевіряє розрахунки тарифів на їх відповідність вимогам чинного законодавства, порядку формування тарифів, стандартів, норм, правил та інших нормативних документів на ринку житлово-комунальних послуг. У разі виявлення в розрахунках тарифів порушень вимог чинного законодавства, порядку формування економічно обґрунтованих тарифів, недостовірних даних або арифметичних помилок виконавчий орган місцевого самоврядування письмово повідомляє про це виконавця житлово-комунальних послуг і зобов'язує його привести розрахунки у відповідність із вимогами чинного законодавства або надати додаткову інформацію. Виконавець житлово-комунальних послуг протягом 15 робочих днів з моменту одержання повідомлення надає економічно обґрунтовані розрахунки тарифів та необхідну інформацію. Після одержання відповідних розрахунків тарифів упродовж 30 робочих днів виконавчий орган місцевого самоврядування готує проект рішення щодо встановлення нового рівня тарифів на житлово-комунальні послуги та оприлюднює його в місцевих засобах масової інформації для здійснення громадського обговорення, отримання зауважень та пропозицій всіх зацікавлених сторін. Громадські слухання у сфері житлово-комунальних послуг проводяться відповідно до визначеного рішенням міської ради порядку. Виконавчий орган місцевого самоврядування розглядає усі зауваження і пропозиції щодо проекту тарифів. За результатами цього розгляду повністю чи частково враховує одержані зауваження і пропозиції або мотивовано їх відхиляє та готує проект остаточного рішення щодо встановлення тарифів. Прийняті рішення щодо встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги є складником інформаційного забезпечення формування тарифів на житлово-комунальні послуги. Інформаційне забезпечення є процесом задоволення інформаційних потреб, складається з неперервної підготовки і видачі обліково-аналітичної інформації споживачам відповідно до їхніх запитів. Інтегрованість процесу управління оптимізацією витрат із надання житлово-комунальних послуг передбачає вплив на об'єкт управління з боку як управлінських відділів, так і виробничих, що вимагає абсолютної інформаційної підтримки. Тому обліково-аналітична система за показниками витрат на послуги житлово-комунального господарства повинна забезпечувати узагальнення інформації про діяльність підприємств ринку житлово-комунальних послуг в усіх її облікових підсистемах. Аналітичний складник в обліково-аналітичній інформаційній системі складається із сукупності таких напрямів: аналітичні процедури в процесах реєстрації господарської операції, на етапах систематизації та передачі облікової інформації; комплекс аналітичних процедур за результатами: інтегрованої

системи аналітичного обліку витрат на постачання житлово-комунальних послуг; узагальнення показників обліку на звітну дату у звітності, контроль та аналіз відхилень фактичних показників від нормативних.

Сучасна система обліку й аналізу діяльності житлово-комунальних підприємств для потреб управління повинна відповідати низці вимог, зокрема:

1. За якістю:
 - бути своєчасною, щоб миттєво використовувати облікові дані в процесі управління;
 - бути документально обґрунтованою та достовірною;
 - задовольняти вимоги необхідності та достатності інформації для управління та контролю якості надання житлово-комунальних послуг;
 - бути доступною для інвестора та споживачів житлово-комунальних послуг.
2. За змістом:
 - правильно відображати вимоги нормативно-правових документів і укладених договорів зі споживачами послуг;
 - надавати інформацію про фактичні витрати для розрахунків собівартості послуг;
 - відображати фінансовий стан житлово-комунального підприємства та фінансові результати його діяльності.

Житлово-комунальні підприємства повинні виконати низку процедур з метою забезпечення ефективної організації системи обліку та аналізу, перелік яких включає:

1. Розроблення робочого Плану рахунків та типової їх кореспонденції.
2. Складання плану документації та документообігу.
3. Формування плану технічного оформлення облікової інформації.
4. Складання плану проведення внутрішнього аудиту.
5. Аудит виконання договорів зі споживачами.
6. Контроль якості наданих житлово-комунальних послуг.

У процесі аналітичного дослідження використовують великі обсяги різнопланової інформації. Основними джерелами інформації для аналізу діяльності житлово-комунальних підприємств є такі: 1) планово-нормативна (фінансовий план, норми витрат і нормативи, затверджений перелік цін і тарифів, законодавчі акти, інструкції, договори, технологічна документація тощо); 2) дані бухгалтерського, статистичного і оперативного обліку та звітності; 3) внутрішня не облікова інформація (накази, виробниче листування, довідки про перевірки та акти ревізій (аудиту), протоколи виробничих нарад, доповідні записки.); 4) зовнішня інформація (звітні дані споріднених підприємств, збірники статистичних матеріалів як вітчизняних,

так і закордонних установ, дані переписів і анкетних обстежень); 5) дані особистих спостережень аналітика (виробничі екскурсії, хронометраж робочого дня, опитування працівників підприємства).

Вся підібрана для аналізу інформація, насамперед показники обліку та звітності, має бути ретельно перевірена за формою і змістом. Під час перевірки за формою встановлюється правильність оформлення документів і звітів з погляду повної наявності й заповнення всіх реквізитів, таблиць, підписів, арифметичних сум, підсумків; відповідність і спадкоємність цифр, перенесених з інших документів та попередніх років; узгодженість цифр у різних формах звіту і взаємозалежних величин. Під час перевірки інформації за змістом, а вона може бути здійснена лише на підприємстві, встановлюють відповідність звіту даним бухгалтерського обліку, а достовірність самого обліку перевіряють його відповідністю реальному стану речей та процесів на підприємстві. Ця перевірка більш складна і є елементом внутрішнього аудиту. Пересвідчившись у достовірності інформації, розпочинають аналіз діяльності житлово-комунальних підприємств.

Організація аналітичної роботи на житлово-комунальному підприємстві повинна містити такі елементи: розроблення загальних засад і порядку проведення аналізу, планування роботи в цілому, окремих її робіт та етапів; матеріальне, науково-методичне та кадрове забезпечення загального керівництва; прийом виконаних аналітичних робіт, порядок їх оформлення; контроль за впроваджен-

ням у виробництво послуг; розроблення заходів з метою зростання ефективності діяльності підприємства. Організація проведення окремих аналітичних робіт включає такі етапи: призначення керівника роботи; підбір кваліфікованих виконавців; складання плану роботи; забезпечення необхідним інструктивним матеріалом; забезпечення технічними та іншими засобами; контроль роботи та реалізація пропозицій аналітиків; інші. Якщо аналіз виконують сторонні організації, то аналітиками можуть бути аудитори, працівники банків та наукових установ, члени наглядових рад та інші працівники контролюючих організацій. Аналіз проводять економічні підрозділи підприємства, але до виконання аналітичних робіт залучаються також працівники технічних, технологічних та інших служб.

Перейдемо до розгляду моделей, які можна використовувати для розрахунку тарифів на житлово-комунальні послуги населенню.

Припустимо, що муніципальна влада може залучити до надання житлово-комунальних послуг n підприємств. Причому загальна кількість видів послуг з управління та обслуговування житлового фонду дорівнює J . Зрозуміло, що залучити до надання житлово-комунальних послуг доцільно тих підприємств, ціни яких за ці послуги найменші. Якщо ж потужності підприємств, які пропонують свої послуги з мінімальними цінами, недостатні для виконання всього комплексу робіт, то треба залучити потужності підприємств з вищими цінами так, щоб усі потрібні послуги було виконано.

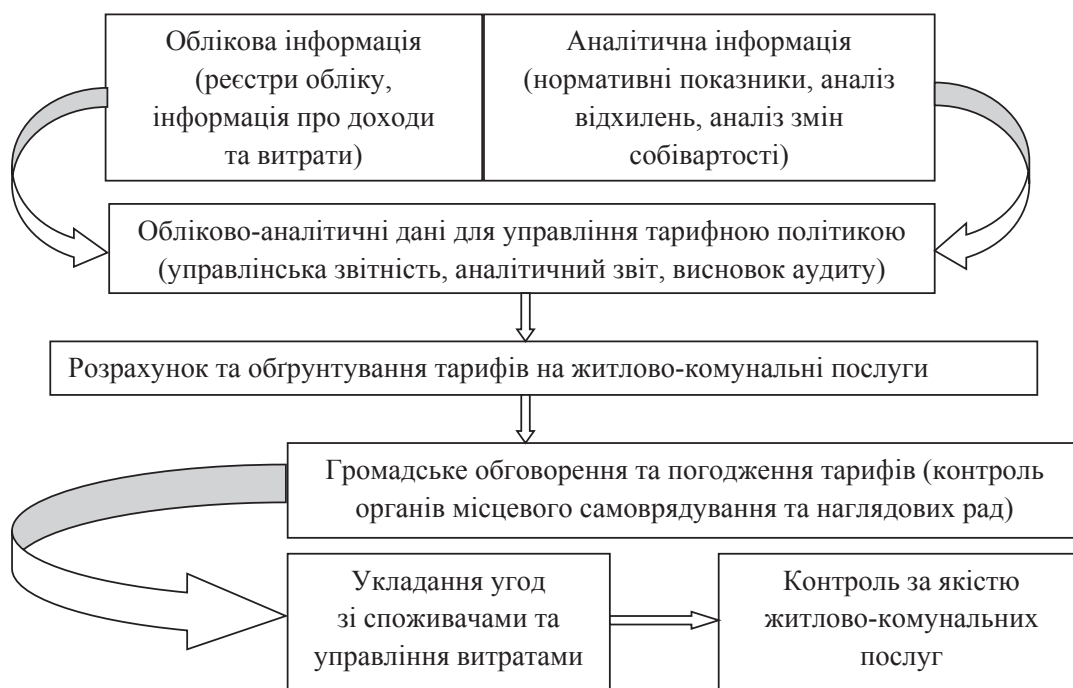

Рис. 1. Модель організації обліково-аналітичного забезпечення тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг України

Причому загальна вартість усіх наданих послуг має бути якомога меншою. Формалізуючи це завдання, можна отримати таку модель лінійного програмування:

$$L = \sum_{i=1}^I \sum_{j=1}^J a_{ij} x_{ij} \rightarrow \min, \quad (1)$$

$$\sum_{i=1}^I x_{ij} = c_j, \quad (j = 1, 2, \dots, J), \quad (2)$$

$$0 \leq x_{ij} \leq b_{ij}, \quad (i = 1, 2, \dots, I; j = 1, 2, \dots, J), \quad (3)$$

де a_{ij} – тариф (фактична вартість) житлово-комунального обслуговування в грн. за одиницю виконаної роботи (m^2, m^3) за надання i -м ($i = 1, I$) підприємцем послуги j -го ($j = 1, J$) виду; x_{ij} – обсяг (m^2, m^3) послуги j -го виду, наданої i -м підприємцем; c_j – загальний обсяг потреб міста в послугі j -го виду; b_{ij} – максимальна потужність i -го підприємця з надання ним послуги j -го виду.

У цій моделі вираз (1) відображає умову мінімізації загальної вартості всіх наданих послуг. Система рівнянь (2) відображає вимогу того, що всі необхідні роботи мають бути виконані. Обмеження (3) вказує на умову невід'ємності наданого обсягу послуг і не перевищення його максимально можливого для цього споживача такого обсягу. Отримана модель (1–3) є певною модифікацією моделі задачі використання ресурсів. Розв'язавши задачу (1–3), отримуємо рекомендації, які обсяги кожного виду послуг і в якого підприємця залучати, щоб загальні витрати на їх придбання були мінімальними.

Якщо під час розв'язування задачі (1–3) отримуємо, що якусь послугу досить залучити тільки в одного підприємця чи в кількох підприємців за однаковою ціною, то тариф для населення на цю послугу збігатиметься з цією ціною. Тобто:

$$a_j = \min_{i=1, I} a_{ij}, \quad (4)$$

де a_j – тариф (фактична вартість) житлово-комунального обслуговування в грн за одиницю виконаної роботи для надання населенню послуги j -го виду.

Коли ж така ситуація неможлива, тобто коли для виконання якоїсь послуги треба залучити кількох підприємців, у яких ціни на виконання цієї послуги різні, то тариф для населення на цю послугу можна знайти за такою формулою:

$$a_j = \frac{\sum_{i=1}^I a_{ij} x_{ij}}{c_j} \quad (5)$$

Під час формування моделі ми не робили ніяких припущень стосовно сумісного використання потужностей підприємців. За цих умов замість цієї моделі можна розглядати декілька моделей для окремих підприємців. Якщо кожен із підприємців, що надає послуги, не може змінювати за потреби їхній обсяг, то для визначення оптимальних обсягів надання певними підприємцями відповідних послуг замість розв'язування однієї задачі можна

розв'язати J наступних задач лінійного програмування. Для кожного $j = 1, 2, \dots, J$ знайти мінімум цільової функції:

$$L_1 = \sum_{i=1}^I a_{ij} x_{ij}, \quad (6)$$

за обмежень:
$$\sum_{i=1}^I x_{ij} = c_j, \quad (7)$$

$$0 \leq x_{ij} \leq b_{ij}, \quad (i = 1, 2, \dots, I) \quad (8)$$

Модель (6–8) передбачає неможливість зміни обсягів заявлених послуг. Однак, якщо підприємці можуть за потреби переводити своїх працівників із виконання однієї роботи на іншу, то обсяги заявлених ними попередньо послуг можна змінювати. У результаті отримаємо задачу, яка відрізняється від задачі (6–8) тільки обмеженнями:

$$\sum_{j=1}^J d_j x_{ij} \leq b_i, \quad (i = 1, 2, \dots, I), \quad (9)$$

$$x_{ij} \geq 0, \quad (i = 1, 2, \dots, I; j = 1, 2, \dots, J), \quad (10)$$

де d_j – кількість людино-годин, необхідних для виконання одиниці послуги j -го виду; b_i – максимальна потужність (кількість людино-годин) i -го підприємця з надання ним усіх можливих послуг.

Варто зауважити, що отриману задачу можна звести до звичайної транспортної задачі. Переводити своїх працівників з однієї роботи на виконання іншої можуть мати можливість не всі підприємці, а тільки їх частина. Тоді в задачах (1–3) замість (3) треба використати такі обмеження:

$$\sum_{j=1}^J d_j x_{ij} \leq b_i, \quad (i \in M), \quad (11)$$

$$x_{ij} \geq 0, \quad (i \in M; j = 1, 2, \dots, J), \quad (12)$$

$$0 \leq x_{ij} \leq b_{ij}, \quad (i \in N; j = 1, 2, \dots, J), \quad (13)$$

де M – множина номерів підприємців, які мають змогу за потреби переводити своїх працівників з виконання однієї роботи на іншу; N – множина номерів підприємців, які не мають змоги переводити своїх працівників з виконання однієї роботи на іншу.

Розглянута задача суттєво ускладнюється, якщо деякі підприємці мають можливість переводити своїх працівників з виконання однієї роботи на іншу тільки для певних видів послуг. Хоча якою б моделлю ми не скористалися для визначення обсягів наданих підприємцями послуг, тарифи для житлово-комунального обслуговування населення необхідно визначати за формулами (9) і (11).

Якщо витрати на житлово-комунальні послуги не повністю покриваються за рахунок платежів населення, то ці тарифи будуть меншими. Їх можна розрахувати за формулою:

$$a_j^* = \alpha \cdot a_j, \quad (14)$$

де a_j^* – поточний тариф житлово-комунального обслуговування за одиницю виконаної роботи для надання населенню послуги j -го виду; α – коефі-

цієнт, що вказує яка частка витрат покривається за рахунок платежів населення.

Запропоновані оптимізаційні моделі математичного програмування доцільно застосовувати для визначення групи підприємців, яких економічно вигідно залучати до надання житлово-комунальних послуг населенню міста.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з вищевикладеного, доходимо висновку, що обліково-аналітичне забезпечення формування тарифів на житлово-комунальні послуги являє собою сукупність різних видів обліково-аналітичної інформації, яка утворюється в результаті функціонування обліково-аналітичної інформаційної системи житлово-комунального підприємства, та становить основу для формування тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг. Результатом застосування запропонованих оптимізаційних моделей повинна стати конкурентоспроможна та ефективна тарифна політика, яка покликана не лише задовольнити попит на якісні житлово-комунальні послуги, а й сформувати нову територіально-організаційну структуру ринку житлово-комунальних послуг в Україні. Використання муніципальними керівними органами в своїй роботі розробленої методики розрахунку тарифів на житлово-комунальні послуги сприятиме поліпшенню організації управління цих органів, підвищенню продуктивності житлово-комунальних підприємств та ефективному управлінню витратами підприємств-учасників ринку житлово-комунальних послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чиж В.І. Інформаційне забезпечення управління витратами підприємств житлово-комунального господарства (теорія і практика) : [Монографія]. Луганськ, 2005. 288 с.
2. Строкань Т.М. Нові підходи у формуванні тарифної політики в житлово- комунальному господарстві *Коммунальное хозяйство города*. 2002. Вип. 37. С. 38–42.
3. Коцюрба О.Ю. Особливості тарифної політики у житлово-комунальній сфері. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2012. Вип. 22. Ч. 1. С. 244–248.
4. Запатріна І.В., Лебеда Т.Б. Тарифна політика як критичний фактор розвитку житлово-комунальної сфери. *Економіка України*. 2013. С. 66–76.
5. Саранюк А.Ю. Ефективність тарифної політики на підприємствах житлово-комунального госпо-

дарства. *Економічний аналіз. Тернопільський національний економічний університет*. 2015. Том 21. № 2. С. 192–199.

6. Головчак Г.В., Струк Н.С. Обліково-аналітичне забезпечення державно-приватного партнерства на ринку житлово-комунальних послуг України. *Вісник НУ «Львівська Політехніка» «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2017. Вип. 862. С. 82–93.

7. Головчак Г.В. Обліково-аналітичне забезпечення державного регулювання на ринку житлово-комунальних послуг України. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства : матеріали II міжн. наук.-практ. конф., 24–25 жовтня, 2014*. Львів. С. 50–52.

8. Головчак Г.В. Обліково-аналітичне забезпечення системи управління діяльністю житлово-комунальних підприємств України. *Вісник НУ «Львівська політехніка» «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2007. Вип. 576. С. 63–68.

9. Ільченко Л.А., Мельник Е.Г. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки споживчого товариства. *Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю» : матеріали наук.-практ. конф. 25 листопада 2016*. Полтава. С. 134–138.

10. Самбурська Н.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами : теорія і практика (на прикладі підприємств водопровідно-каналізаційного господарства) : [Монографія]. Полтава: ПУЕТ, 2015. 345 с.

11. Бабак А.В. Теоретичні основи формування обліково-аналітичного забезпечення управління на підприємствах водопостачання та водовідведення. *Комунальне господарство міст*. 2015. Київ. Вип. 113. С. 12–29.

12. Саранюк А.Ю. Ефективність тарифної політики на підприємствах житлово-комунального господарства. *Економічний аналіз. Тернопільський національний економічний університет*. 2015. Том 21. № 2. С. 192–199.

13. Сироватка С.О. Теоретико-методичні основи дослідження поведінки учасників ринку житлово-комунальних послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. Дніпро. Вип. 8. С. 167–171.

14. Огай М.Ю. Оцінка економічної доступності комунальних послуг за умови значного підвищення тарифів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2015. Херсон. Вип. 10. Ч. 3. С. 203–208.

15. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги: Постанова КМУ від 01.06.2011р. № 869. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF> (дата звернення: 28.02.2019).